

Govor prvog zamjenika visokog predstavnika Raffija Gregoriana Krug 99

Dame i gospodo,

Prije svega, hvala vam što ste me pozvali da učestvujem u ovom dijalogu o tome da li će doći do nove podjele Bosne i Hercegovine. Želio bih se osvrnuti na to pitanje, ali i reći nešto o ključnom motivu iza takvih političkih prijetnji te predložiti reformu koja bi doprinijela eliminaciji ovog motiva sa političke scene ove zemlje.

Prije svega, u vezi sa postavljenim pitanjem:

Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira u više navrata je jasno stavio do znanja da se suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine temelje na međunarodnom pravu te da ih garantuju Ujedinjene nacije i međunarodna zajednica. Stoga slijedi zaključak:

Bosna i Hercegovina se ne može podijeliti, a svako ko to pokuša suočiće se sa ozbiljnim posljedicama.

Bez obzira na to, svakako mogu razumjeti zašto se ovo pitanje postavlja. Već duže od dvije godine, dok se Haris Silajdžić prema Republici Srpskoj ponaša kao prema neprijatelju BiH, Milorad Dodik i njegovi saradnici prijete odvajanjem Republike Srpske iz BiH ukoliko se ne ispune njihovi često promjenjivi i nedefinirani zahtjevi.

Početkom ove sedmice, Narodna skupština Republike Srpske održala je specijalnu sjednicu navodno kako bi raspravljala o nedavnim javnim istupima predsjednika Silajdžića. NSRS usvojila je rezoluciju te "informaciju" predsjednika RS

Kuzmanovića, koji zajedno predstavljaju litaniju stvarnih i imaginarnih pritužbi političara RS. Ta dva dokumenta zajedno sadrže direktno i indirektno pozivanje na "suverenitet" RS i njeno navodno pravo na otcjepljenje.

I dok je većina srpskih stranaka u NSRS glasala za rezoluciju, niti SDS ni PDP nisu glasali za Kuzmanovićevu "informaciju". No, ono što zavrjeđuje više pažnje je činjenica da su, još jednom, bošnjački i hrvatski članovi NSRS, "nadglasani", što je rutinska pojava u NSRS. Dakle, u nizu izjava i dokumenata kojima su se političari RS žalili na to da ih se u Zastupničkom domu BiH nadglasava, i to u skladu sa poslovnikom Parlamenta na kome su sami insistirali, i prema kome delegati iz RS mogu biti nadglasani samo ako nisu prisutni... Srbi su nadglasali druga dva konstitutivna naroda zastupljena u skupštini onoga što bi trebala – po zakonu i Ustavu – biti višenacionalna Republika Srpska.

Čak i letimičan pogled na rezoluciju i informaciju otkriva druge primjere ironije i očiglednog licemjerstva, no u kratkom vremenu koje nam je danas na raspolaganju ne mogu o tome detaljno govoriti. I mislim da nikoga od nas to ne bi zabrinjavalo da mislimo da je riječ tek o šupljoj priči. No, ta priča je praćena upornom kampanjom čiji je cilj da delegitimizira autoritet i funkcije međunarodne zajednice kao i države BiH. To je čak rezultiralo Dodikovim javnim fantaziranjem o tome kako će se sukobiti sa oklopnim vozilima NATO-a, formirati alternativnu vladu i proglasiti nezavisnost.

Ali izvršni i zakonodavni potezi Dodikove vlade su zabrinjavajući: odbijanje da sarađuje sa državnim organima; prijetnje da će blokirati državnu vladu; neprimjenjivanje državnih zakona; donošenje zakona koji prevazilaze djelokrug postojećih državnih zakona pa čak i međunarodnih ugovora; prijetnje da će "vratiti Distrikt Brčko" Republici Srpskoj i tako dalje...

Direktni lični i javni apeli Dodiku da se javno odrekne nezavisnosti kao opcije samo su izazvali dalju priču o tome. Pa ipak, njegovi prijatelji i politički saradnici pokušavaju nas uvjeriti da on to "ne misli stvarno tako". Dakle, ili on to tako misli, a njegove kolege lažu nama, ili ne misli, u kom slučaju on laže javnosti.

I dok mi je apsolutno jasno da objektivno nema prijetnji za postojanje Republike Srpske – a Sulejman Tihić je to i rekao u svom veoma hrabrom i konstruktivnom obraćanju NSRS – činjenica je da je Dodik našao svoju muzu u Harisu Silajdžiću.

To nije opravdanje za Dodikove poteze – daleko od toga – nego samo želim istaći da politički neodgovorno ponašanje u BiH ne poznaje granice. Kao član Predsjedništva i predsjednik stranke, Silajdžić se zakleo pred zakonom da će poštovati Daytonski sporazum i Ustav Bosne i Hercegovine. Umjesto toga, on putuje svijetom i javno kritikuje unutrašnju strukturu sopstvene države i traži međunarodnu pomoć za svoje osvetničke planove. Njegova podrška prošlogodišnjem pokretu za otcjepljenje Srebrenice iz RS teško da se može smatrati konzistentnom sa njegovom ustavnom odgovornošću.

Imajući u vidu takve geste i Dodika i Silajdžića, možete misliti zašto ostatak svijeta zaprepašteno vrti glavom. Nijedan od ta dva lidera ne nudi niti izlaz niti put naprijed. I dok oni jedan drugom omogućavaju da se ponašaju tako kako se ponašaju, onaj bitni posao – ispunjavanje uvjeta iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, popravljjanje situacije u Federaciji, otvaranje novih radnih mjesta – ostaje nezavršen.

Zašto se tako ponašaju? Je li to zato što je, kako neki govore, za to kriv Dayton?

I dok svi priznaju da se neki aspekti daytonskog Ustava moraju prilagoditi zahtjevima iz Evropske konvencije o ljudskim pravima, oni sami po sebi imaju malo upliva u to da li su Vijeće ministara BiH i Parlamentarna skupština u stanju da se

nose sa teškim pitanjima. Možda se sjećate da je takozvani "aprilski paket" bio u stanju riješiti te probleme i ojačati obje ove institucije kako bi bile spremnije da se uhvate u koštac sa navalom zadataka koje su donijeli Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju te priključenje EU i NATO-u.

No samo pogledajte dostignuća prethodne vlade: poreska reforma, pravosudna reforma, reforma obavještajnih struktura, pregovori o stabilizaciji i pridruživanju, Partnerstvo za mir... sve je to urađeno u okviru postojećih daytonskih aranžmana i sve je dovelo do značajnog porasta bruto domaćeg proizvoda i direktnih stranih ulaganja. Ako su oni to mogli napraviti, zašto ova vlada ne može?

Ne, Dayton nije problem. Niti je problem OHR:

I Radmanović, i Dodik, i Radojičić govore kako je OHR završio svoj posao i treba da ode. Problem je što ONI nisu završili svoj posao. Ako zaista žele da se OHR transformira u misiju pod vođstvom EU, trebali bi realizirati onih nekoliko obaveza koje je pred njih postavilo Vijeće za implementaciju mira: državna i vojna imovina, Brčko Distrikt i strategija za rješavanje pitanja ratnih zločina u BiH.

Razumna rješenja za sva ova pitanja bila su na domak ruke – ili su čak bila dogovorena – mjesecima ako ne godinama.

I dok oni skreću pažnju javnosti sa ove činjenice, međunarodna zajednica i dalje traži mogućnosti da strane postignu sporazum o uslovima koje moraju ispuniti.

Ipak, rekao bih da, kad bi političari u ovoj zemlji u ispunjavanje uslova koje su postavili SSP i NATO uložili makar pola one energije koju ulažu u međusobne svađe i prepirke sa međunarodnom zajednicom, do sada bi bili na pola puta do ispunjenja zadatih ciljeva. Prilike koje su izgubljene zbog ovakvog ponašanja su ogromne i mogu se mjeriti manjim bruto domaćim proizvodom, manjim brojem stranih direktnih investicija, desetinama hiljada manje radnih mjesta.

Dakle, zašto političari istrajavaju u provođenju planova koji u najboljem slučaju vode u ćorsokak, a u najgorem donose više bijede ili čak i mogućnost sukoba?

Revanšizam, šovinizam i iredentizam su očito prisutni, ali iako su nekim ljudima instinktivno privlačni i mogu u izvjesnoj mjeri motivirati neke političare, oni su, po mom mišljenju, sredstva koja se koriste cinično za održavanje ili jačanje moći onih koji ih prihvataju. Ali u koju svrhu?

Razlozi leže u "vizijama" koje su politički lideri predstavili u pogledu ustavne reforme. Za Srbe, to je nezavisna RS. Za Hrvate, to je treći entitet. Za Bošnjake, to je centralizirana država.

Primjećujemo da se ni jedna od ovih vizija ne bavi nadležnostima vlada, efikasnošću ili čak relevantnošću. Njihova glavna tema su teritorije. Ili konkretnije, teritorije koje će kontrolirati konkretne političke stranke, jer sa kontrolom teritorija dolazi i ekonomska kontrola.

A ovim dolazimo i do elementa moga obraćanja koje se bavi reformama.

U trenutnom političkom sistemu – za razliku od ustavnog sistema – političke stranke izvlače bogatstvo iz ekonomije pomoću dva osnovna sredstva (pored plata koje primaju i budžetskih sredstava koja se daju strankama).

Prvi način je postavljanjem svojih ljudi u upravne odbore javnih preduzeća.

Drugi način je održavanjem kontrole nad građevinskim i poljoprivrednim zemljištem. Zašto? Zato jer su više zainteresirani za raspodjelu bogatstva između sebe nego da ga stvaraju za građane. Cijeli politički sistem je strukturiran na ovaj način. Zašto bi političari željeli da mijenjaju sistem koji je stvoren da koristi samo njima?

Ovo objašnjava sporenje oko državne i vojne imovine. Objašnjava zašto Milorad Dodik ne želi da sarađuje sa državnim istražnim organima zbog mogućih malverzacija sa velikim projektima u RS. Objašnjava zašto Silajdžić insistira samo na svom planu za električnu energiju. Objašnjava zašto je prema prijedlogu za reformu policije Dodik-Silajdžić od 28. septembra prošle godine policija trebala biti podijeljena teritorijalno i biti pod političkom kontrolom. Objašnjava zašto BH Telekom nije privatiziran i zašto političari žele zadržati kontrolni dio. Objašnjava zašto se, 13 godina nakon rata, Marijin dvor i dalje nalazi u ruševinama. Objašnjava zašto radovi na Koridoru Vc još nisu počeli. Objašnjava zašto postoje dvije agencije za superviziju nad bankama u BiH, a treba da postoji samo jedna. Objašnjava zašto, kada se dobije pravo na građenje, vlasti blokiraju izdavanje građevinske dozvole. Objašnjava zašto Dodik želi sopstveno preduzeće za prenos električne energije. Objašnjava zašto BiH uvozi hranu jer su farme previše male i neefikasne da bi bile konkurentne, uprkos veoma plodnom tlu i sposobnosti farmera.

Vlade – općina, kantona, distrikta, entiteta – pojedinačno su najveći vlasnici u državi. Zašto bi vlade davale u zakup poljoprivredno zemljište? Zar one njime ne upravljaju bolje od farmera? Zašto bi vlade prodavale samo pravo na građenje preduzećima? Zar one nisu bolji biznismeni od biznismena? Da li građani BiH imaju koristi od ove kontrole i na koji način? Ne, svakako da nemaju. Imaju samo političari. A ocjena da je BiH na najnižem mjestu u regionu po konkurentnosti i najvišem u smislu korumpiranosti odražava ovu činjenicu.

Deprimirajuće? Naravno. Neizbježno? Ne! Ali uviđanje onoga što leži u korijenu ovih problema daje nam nadu da se ovaj dio sistema može mijenjati. Ako političare više ne motivira osobna pohlepa, nemaju ništa drugo da rade nego da, pa... vladaju!

Osim brzog i zakonitog završetka procesa privatizacije, šta je još potrebno uraditi?

Kao što znate, pored toga što vršim funkciju prvog zamjenika visokog predstavnika, ja sam također i supervizor za Distrikt Brčko. U nastojanjima da iskorijenim korupciju u Brčkom, vremenom sam shvatio prirodu političke kontrole izvora ekonomskog bogatstva. Zbog toga smo, prije više od godinu dana, moje osoblje i ja počeli analizirati kako sistem funkcionira i šta bi se moglo učiniti da se razbije veza između političara i kontrole nad ekonomijom. Naš cilj je stvoriti sistem koji njeguje vlasništvo nad građevinskim i poljoprivrednim djelatnostima, stvara stvarni sektor tržišta nekretnina i hipoteke, smanjuje troškove poslovanja i promovira rast poslovanja i osobno bogaćenje.

Krajem januara, nakon što Skupština Distrikta Brčko potvrdi novu vladu i donese budžet za 2009. godinu, ja ću ponuditi nacrt zakona o vlasništvu koji će okončati kontrolu koju političari vrše nad ekonomijom i bogatstvom.

Imajući u vidu koliki je ulog, možete zamisliti na kakav će politički otpor naići ovaj zakon u Brčkom i drugim mjestima.

Možete se kladiti da će se političari u kantonima i entitetima snažno odupirati takvoj reformi, jer ona direktno utiče na njihove džepove. Ali zemljišna reforma je neizbježna i već provedena u većini zemalja bivše Jugoslavije. Ukoliko BiH želi da bude bilo šta drugo nego država koja živi od milostinje, i da uđe u EU, ova reforma će se morati desiti. Onda kada se desi, ista će značiti veću realizaciju ekonomskog potencijala BiH i viši standard života za sve.

Siguran sam da sve ovo zvuči pomalo teoretski; zato mi dozvolite da to iskažem u kontekstu konkretne situacije u Brčko Distriktu, sa kojom sam najbolje upoznat.

Distrikt, koji obuhvata oko 1% teritorije BiH, i u kojem živi približno 106.000,00 stanovnika, ima oko 500 miliona KM vrijednosti u nekretninama u javnom vlasništvu.

Distrikt ovom imovinom raspolaže na nekoliko načina. Prvo, i

najprikladnije, vlasti koriste imovinu za vlastite funkcije i aktivnosti. Drugo, prodaju prava građenja preduzećima. Treće, iznajmljuju objekte i poljoprivredno zemljište poduzetnicima i poljoprivrednicima.

Postoji nekoliko velikih problema kada je u pitanju prodaja prava za građenje u odnosu na samo zemljište. Prvo, cijena prava građenja je gotovo ista kao tržišna cijena samog zemljišta. Uprkos činjenici da isto košta jednako kao kupovina zemljišta, zbog toga što poslovno lice nije vlasnik zemljišta, postoji manja garancija za banke kada daju zajam. Budući da ovo povlači veći rizik za banke, one pozajmljuju novac po višim kamatnim stopama. To znači veće troškove za poslovne subjekte, što znači da isti ne mogu uzeti u zajam onoliko koliko im treba. I šta je rezultat toga? Širenje poslovanja je usporeno i ne dolazi do otvaranja novih radnih mjesta.

Iznajmljivanje je jednako problematično. Zbog činjenice da vlasti ne investiraju u raspoložive objekte za iznajmljivanje, ono malo što se iznajmljuje, iznajmljuje se po cijenama ispod tržišnih. Iz tog razloga je zemljište u privatnom vlasništvu skuplje. Zbog činjenice da vlasti ne plaćaju porez na nekretnine za vlastitu imovinu, velike sume se gube zbog neiznajmljenih prostorija i izgubljenog prihoda od poreza. Analiza pokazuje da je prihod od naknada za iznajmljivanje gotovo isti kao troškovi koje vlasti imaju za održavanje svojih velikih posjeda, što znači da od ovog sistema nema koristi za stanovnike Distrikta. Jedine osobe koje profitiraju su one koje sređuju iznajmljivanje atraktivne imovine po cijenama ispod tržišnih.

U mnogim slučajevima, zakupci, uključujući poljoprivrednike i mala preduzeća, bi mogli priuštiti – i više bi voljeli – da kupe imovinu, ali nisu u mogućnosti da to urade zbog postojećeg zakonodavnog okvira. Velika i štetna posljedica postojećeg, zastarjelog sistema vlasništva nad zemljištem jeste da gotovo ne postoje poticaji – za zakupce ili organe

vlasti – da imovinu dovedu u bolje stanje. To za posljedicu ima da su farme daleko manje i manje konkurentne nego u susjednoj Hrvatskoj, a Bimal tvornica jestivog ulja mora da uvozi uljano sjeme, jer ih lokalni poljoprivrednici ne uzgajaju.

I naravno, iza svega ovog se nalazi birokratija koja je pod političkim uticajima i koja određuje ko može iznajmljivati, a ko može kupiti pravo na građenje. Ono što vlast daje, vlast može oduzeti – to je nešto što banke znaju i što se odražava većim kreditnim stopama.

Ali što još više uznemirava jeste činjenica da je ovaj sistem, kao i u ostatku BiH, veoma podložan korupciji. Prošle godine otkrio sam značajnu korupciju u izdavanju dozvola i ostalim postupcima vezanim za prodaju prava građenja. Smijenio sam pet lica iz vladine službe i službeno ukorio još nekoliko. Tužilac još uvijek istražuje ovu stvar i ne mogu isključiti i dalje poduzimanje mjera sa moje strane. Novi ured za javnu imovinu, pravobranilaštvo, te revizorski ured donose izvjestan nadzor nad ovim procesom, ali sam sistem je loš.

Šta treba uraditi? Promijeniti sistem tako što će se vlasti isključiti iz posla kao zemljoposjednici prodajom prava vlasništva nad zemljištem koje vlastima nije potrebno za vlastite funkcije ili za javni interes.

Koje su prednosti intenzivne prodaje?

Prvo, organi vlasti imaju priliku da sakupe veliki iznos novca koji se može odmah reinvestirati u infrastrukturu i javne usluge. I ovo samo će otvoriti nova radna mjesta, ali unaprijeđena infrastruktura će također privući dodatne privatne investicije.

Drugo, prodajom zemljišta Distrikt će osigurati novi, dugoročni priliv prihoda putem poreza na nekretnine, prihod koji bi pripadao isključivo Distriktu.

Treće, može se uspostaviti pravo tržište nekretnina, uključujući i hipotekarno tržište.

Četvrto, i najvažnije od svega, osobe koje posjeduju imovinu će steći i neusporedivo bolji kreditni status pošto će posjedovati zalog za dobijanje kredita. Poslovne aktivnosti će se moći proširivati više no što je to bio slučaj dosad i stoga će se otvoriti više radnih mjesta.

Vjerujemo da će ova legalizacija otkloniti branu ekonomskom širenju u Brčkom. Vrijeme je da se oslobodimo otrovnog spoja otomanskih, austro-ugarskih i socijalističkih propisa u vezi sa zemljištem i da pređemo na moderniji sistem.

Želio bih naglasiti da privatizacija zemljišta u Bosni i Hercegovini u cjelini nije inicijativa koja bi se trebala odugovlačiti decenijama – može se izvršiti relativnom brzinom – i donijeće trenutne i trajne koristi građanima. Dostupan i pravičan Zakon o restituciji je također neophodno potreban, ali to nije razlog da se odlaže debata ili ne provedu druge aktivnosti u pravcu zemljišne reforme. Neki od prihoda stečenih prodajom se mogu uplatiti na založni račun za isplatu restitucije kada nije moguće primijeniti stvarnu restituciju ili zamjenu u naturi.

Tokom poslijeratnog perioda državno vlasništvo nad imovinom je predstavljalo glavnu zapreku ekonomskom razvoju i pružalo političkoj klasi dodatni, veoma štetni, način uspostavljanja patronata. Vjerujem da je vrijeme da vlasti u Bosni i Hercegovini prestanu da budu zemljišni gospodari i umjesto toga se usredsrede na izgradnju poslovnog okruženja koje će ohrabriti preduzetnike da stvaraju bogatstvo i radna mjesta.

Pozivam političare koji kontroliraju bogatstvo ove zemlje da pokrenu pitanje zemljišne reforme.

Moj cilj ovdje je bio da stimuliram dalekovidnu diskusiju širom BiH o tome što ljudi u BiH žele od svoje budućnosti.

Razmislite o ovome. Bosna i Hercegovina može preći iz siromaštva u bogatstvo u periodu od jedne generacije. Irska i Singapur su ovu tranziciju postigli u periodu od samo dvije decenije – usput, imaju sličan broj stanovništva kao i ova zemlja, i obje zemlje su morale naći način da odgovore različitim težnjama populacije.

To su postigli fokusirajući se na jasnu viziju budućnosti u kojoj je razvoj zajedničkog bogatstva bio pokretačka snaga. Kada bi se političari prestali baviti vođenjem biznisa, oni bi mogli postići isto.

Ovdašnji političari su dobri u tome da govore šta je pogrešno u sadašnjoj situaciji, da zastrašuju ljude suludim govorom i da bacaju prašinu u oči kako bi odvratili pažnju dok krađu ono što je preostalo od bogatstva zemlje. Oni su čak sebi odobrili velika povećanja zato što ne rade svoj posao! Ono što su se dokazali nesposobnim da urade je da ponude viziju budućnosti. Tako da mi – vi, ja, građani, – trebamo da političare udaljimo iz sfere privrede i da ih okrenemo ka sferi upravljanja.

Ovo nije pitanje koje se tiče Daytonskog sporazuma, to nije jedan od ciljeva ili uslova koji se moraju ispuniti radi provođenja tranzicije iz ureda OHR-a u EUSR. To je samo zdrav razum.

Nadam se da možemo pokrenuti našu diskusiju i fokusirati se ne samo na to da li će Bosna i Hercegovina biti podijeljena već i na to kako će demokratska i prosperitetna Bosna i Hercegovina izgledati za 20 godina od sada.

Hvala.